

Vse je hitelo tja na kvar discipline in inspekcijski častnik je imel dokaj pôsla. Vojaki so nejevoljno in stoprav ostavili vođnjak, ko ni bilo nobene kapljice vode več v njem. Obtičalo pa je nekoliko kositarnih kotličkov in čutárčic v blatu na dnu vodnjaka v spomin krutega roparstva.

Ne korakamo več dolgo časa. Kmalu smo blizu leno tekoče reke Vrbas. Tu se ustavimo ter ušatorimo poleg vasice »Maglajani«. A žalostno novico čujemo. Provijantna kolona je še za jedno uro zadaj in se le počasi dalje pomika, mi pa nimamo drugega pri sebi, kakor malo kruha suhorja. (Dalje prihodajič.)

Belokranjsko kolo

in nekoliko drugih národnih pesmic in iger z razlago.

Spisal J. Navratil.

II. Poljansko kolo.

a.

Kolo v Starem Trgu.

(Dalje.)

Predno pa pojdemo tega »kola« gledat in poslušat, poučuje nas vč. gospod župnik takó:

»Napevi so pesmicam taki, kakor sploh naši »Vlahi« okoli Metlike pojó; vender pa ima vsaka pesem nekaj drugačnega, kar pa tujec težko razloči. Takó se mladež vrtí in pôje; stari pa okoli stojé, gledajo in tobak (»duhan«) pušijo«.

Čudno pa, da se je baš početek (v prvih dveh vrsticah izneveril »národní méri«, vender v naslednji pesmi, malo menj nego pri Kobetu. Da vidimo! (Zapisal je te pesmi letos Jure Koce iz Trga, a ne »na kitice«, nego zdržema t. j. po vrsti, kot da je nevezana beseda. Na kitice itd. razdelil jih je vč. g. župnik Režek sam.)

b.

Kolo v »Trgu«. 1)

I.

Zbiraj se, zbiraj lepi zbor	Zbiraj se zbiraj, lepi zbor	Zbiraj se, zbiraj lepi zbor
Vseh mladih divojak! 2)	Vseh mladih junakov!	Vseh mladih snašic!
Ajde, kolo! da skočimo, 3)	Ajde, kolo! da skočimo,	Ajde, kolo! da skočimo,
Da to trato povalimo!	Da to trato povalimo!	Da to trato povalimo!

Po župnikovem razjasnilu treba prvi dve vrstici v vsaki kitici citati takó:

— u u —	— u u u — u
Zbiraj se zbiraj lepi zbor	useh mladih juná kòv,
— u — u — u	— u — u u u
useh mladih divó jak,	useh mladih snášic 4)

V 2. in 4. vrsti so pravilni národní osmérci:

— u — u — u — u
ajde kolo da sko čimo itd.

Tudi v Trgu (kakor v Metliki, pa i pri Hrvatih in Srbih) prihajajo za pravim »kolum« na vrsto druge pesmi, ki se popevajo v kolu, dasi se ne tičejo kola čisto nič; n. pr.:

2. 5)

V našem polji zlata jablan,	V rokah ima zlato kròpel, 7)
Daj Bog, daj nam dobro leto,	Hiti se vè zlato jablan,
Daj Marija, daj nam Bog.	Doli pado tri jabuka:
	Prvo palo v naše polje;
Pod jablanko zlata miza,	Náše polje obrodilo,
Daj Bog, daj nam itd.	Daj Bog, daj nam itd.
Jokol' (okol') mize zlati stoli,	Drugo palo v naše gore, 8)
Na njih sedi Bog, Marija, 6)	Náše gore obrodile,
Daj Bog, daj nam itd.	Daj Bog, daj nam itd.

1) »Stari Trg« zovejo na kratko tudi »Trgu«.

2) Po D. Neman.: »Čak.-kroat. Studien. Wien, 1884. I. Fortsetz., str. 47 (2, b) naglašá se čakavski gen. pl. divójak (= srb. jugozap. djèvojákka); v Metliškem kolu pa divojk.

3) Prim. Vuk. I. (1841); 176: »Skóči, kolo, da skočimo!« Tako u početku igre 3krat prvič in drugič v pesmi Risa nski (Risan, Risano v Dalm.).

4) V tej vrstici pogrešamo jednega zloga. Kamo sreče, da se sme (ako bi se smelo) govoriti in pisati: »sinašic«; ali po besedah župnikovih res vsi izgovarjajo: »snašic«, a ne: »sinašic«! tedaj: »snaha«, »dem. »snašica« (a ne: sinaha, sinašica). Tako uči tudi slavni Miklošič: »Lexic. psl. gr.-lat.« 867. II.)

5) V naslednjih pesmih naglašene so samo óne besede, katere je blagovolil naglašati vč. g. župnik Režek. Neznačeno »méro« pogodi vsak veččák lahko sam.

6) Zdaj popevajo ne gledéc na mero takó:

»Na njih sedíjo Bog, Marija, sv. Peter.«

7) Krepelo ali krepelica.

8) Vinske gore (= vinógrade).

Tretje palo v naše selo,
Naše selo zdravo oj veselot;

Daj Bog, daj nam dobro leto
Daj Marija, daj nam Bog.

3.

Kí za kólo,¹⁾
Naj gre z nami v kólo,
Kí ni zá to,
Naj od stráni gleda.

Da si, da si mója,
Imela bi 'drága';

Nisem, nisem tvoja,
Ni bratca (*braca*) tvojéga;

Več sem, več sem svojega²⁾
'Milega drágoga',
Koj me, koj me ljubi,
Popustit' me neče.³⁾

4.

Kraj bunara⁴⁾
Deteljina trava.
Na travi je bicli list papira,
Na papiru črne slave⁵⁾ piše,
Črne slave in so žalovite,
Žalovite i Bogu so mile.
[Težke ti so divojačke kletve]:
Kodar⁶⁾ zdahne,
List in trava sahne;
Kod⁷⁾ zakune,
Do neba se čuje;

Kod⁸⁾ zaplaka⁹⁾,
Vsa se zemlja strese.
Bolj' bi bilo, cerkvo razgraditi,
Neg(o) divojko na vero ljubiti;
Cerkva bi se zopet zagradila,¹⁰⁾
Oj divojka vere ne dobila,
Niti vere, nit(i) poštenja svojega.¹¹⁾
Koj zna bolje,
Rodilo mu polje,
Koj(i) zna više,
Naj si s perom piše.

5.

O naslednji pesmici, ki se pòje zdaj tudi v kolu, piše vč. gosp. župnik Režek takó: »Ta pèsmica se mi zdi tujka; ne diši nič po »Poljanski« srbščini; bržkone je odkod drugod sem prinesena«. — »Tujka« znači namreč tukaj takozvano »kranjščino«. Vender se je vteplo vánjo nekoliko belokranjskih oblik: n. pr.: »sproletéla« (nm.:

¹⁾ T. j.: Koji (je) za kolo. Po D. Neman.: »Čak.-kroat Studien«, I. Forts. 1884; 4 (1): »kòlo, g. kòla«.

²⁾ Namesto: svóga.

³⁾ Ali pa: »Ostavit' me neče«.

⁴⁾ Bünar (bunára), turska beseda, = studenec, vodnják.

⁵⁾ Namesto: »črne slove (bolje: »crna slova«). Nekaterim Hrvatom, sosedom našim, znači »slova« (f.) pisme ali črko (Buchstabe), morda zarad razločka, zato ker književno »slovo (n.) znači tudi i nsl. »besedo«, a ta pojem pripada i tu bolje od ónega.

⁶⁾, ⁷⁾ in ⁸⁾ Namesto pravičnega: »kadare«. Hrvati popevajo: »Kada«, »kade«; takó sem to lepo národno hrvatsko pesmico slišal (mutatis mutandis) prvič popévati l. 1867. tudi v Metliki.

⁹⁾ »Zaplače« — veli Hrvat.

¹⁰⁾ Namesto: hrv. »sagradila«.

¹¹⁾ Bolje: »Niti vere, nit' poštenja svóga« (sloven.: svoj'ga).

1. Ali gremo žiher čez vaš most? ¹⁾
Brojeli itd.	2. Iz ,te' repe ribane,
Iz ,teh' rakovih koščic,
Brojeli itd.
2. ,Žiher' greste čez naš most
Brojeli itd.
Saj je trd . . ,kako' kost
Brojeli itd.	1. Vi ste kume š . . kani
Brojeli itd.
1. Iz česa ste ga delali?
Brojeli itd.	2. Vi ste na vrh glave grintavi,
Pod očima plesnivi
Brojeli itd.

Potém so se bližali óni tém — drug drugemu — in se začeli ,zdraviti' (pozdravljati), nato pa zopet popévati:²⁾

2.

Kolo.

Zbíraj se, zbíraj, lipi zbor
'Seh lijepih, mladih djevojak!
Zbíraj se, zbíraj, lipi zbor
'Seh lipih junakov!³⁾
Zbíraj se, zbíraj, lipi zbor
'Seh lipih ,snašicah'!

'Se selo je Juretu na ruko
Tako ti Boga, Djuro mlad!

'Kam' (kak?) bi ja grade dohajal
Od tvoj'ga grada do moj'ga!

Zbíraj se, zbíraj, lipi zbor!
Koj(i)⁴⁾ je za kolo,
Naj gre . . . h kolo⁵⁾
Koj(i) ni za kolo,
Nek' od stráni gleda!

Potlej »so začeli« dečáki streljati (s pištolami) in vriskati, a de-
kleta popevati »vsakovrstne«⁶⁾ pesmi; n. pr.:

3.

(Nato dečáki):

Igraj kolo, igraj kolo
Dvajset ,ji' dva igra!
U tem kolu lipi Jure igra!
Lipi Jure sladka usta ima;
Da me hoče, da me hoče
Da poljubi š njima!

Igraj kolo, igraj kolo
Dvajset ,ji' dva igra!
U tem kolu lipa Kata igra!
Lipa Kata lipa usta ima;
Da me hoče, da me hoče
Da poljubi š njima!

1) »Ali smemo čez vaš most?« — popevalo se je morda iz prvine; s pokvarjeno govoricó, pokvarila se je tudi prvotna méra, ki je zdaj za dva zloga predolga.

2) V matici takó: »Potem so šli aden proti drugemu in »sose« začeli, skup zdraviti, in so začeli popevat ali pete.

Število »aden« (= éden, jéden) rabi in sklanja naš svedok tako, kakor Metličani: »ánega (= enega, jednega)«. —

3) Beseda »junak« rabi Poljancem samo še v národnih pesmih; tudi »dečák« moral se je umekniti tujemu »fantu«.

4) To je: v matici »koj«. (V Trgu popevajo: »kí« brez glagola »je«).

5) Bolje: »Naj gre z nami v kolo«. (Prim. III. Predgrajsko pesem na 494. str.).

6) »Usako vrsne« (tudi: »usake vrsne«) piše naš svedok. —

Tako se je popevalo za vsakega dečaka in za vsako dekle, kolikor jih je bilo v kolu, dokler niso prišli na vrsto vsi (po imeni).

Po drugih »raznovrstnih« pesmih zapeli so pa zopet v kolu:

4.

Skoči kolo, da skočimo,¹⁾
Da se malo zveselimo,
Da si drage izbiramo!

Pri tém so začeli skakati vsi »okoli na okoli«,²⁾ dečaki pa zmérom »iz pištol streljali«. Dečaki so si kupili tudi »po — par véder vina«, in pili potém v kolu, a ž njimi vred tudi dekleta.

Ali vsak dečák ne sme v kolo (n. pr. dokler ne navrši kakih 18 let); tako i dekleta ne. Tudi iz druge vasi niso smeli dečaki v kolo, zato ker so se précej . . . stekli, dekleta so pa smele, naj so bile prav iz druge vasi, če so bile »kaj« lepe in izvrstne, a drugače ne. Drugi dečaki, kateri so bili iz druge vasi, morali (»mogli«) so pa le od strani gledati; takó tudi domači dečaki in dekleta, kateri³⁾ niso bili za to,⁴⁾ n. pr. kateri so bili še premladi, pa tudi (»tisti«), kateri so bili že prestari (»prestare že«). Mlajši dečaki in dečki so pa mlade deklice (»dekleta«) in »stare« preč — na stran »vlekli« od kola, tako da⁵⁾ so se morali (»mogli«) nekateri krat smejeti vsi vkup (»ukup«).

Imeli so tudi kletarja, kateri jim (»jima« sic!) je v kolu (»notri u koli«) vino točil in jim (»jima«) dajal piti; takó tudi kakemu izvrstnemu možaku, kateri je gledal od strani (»ostrani«).

Če je lepo vreme, tudi do 11. ure »zvečer« kolo igrajo pri luči, ki jo postavijo v kolo (na sredino), a zraven nje lodrúco vina, s katerim se krepčajo.

Tudi kakšna stara babica in star dedec sta od strani gledala (»gledali«) to izvrstno kolo, rekši, kako lepo znajo njih hčere in sinovi kolo igrati.⁶⁾

Popevali (»peli«) so v »kolu« tudi tako:

¹⁾ Povse tako pri Vuku 3krat n. n. m.

²⁾ Naš svedok primérja to skakanje štajerskemu plesu; pa kdor ni videl takega »kola« sam, temu je to težko dopovedati z besedami.

³⁾ Naš svedok piše — razven jednega slučaja — zmérom belokranjski: »kteri«, a ne: »kateri«. Tako i »nekteri«, a ne »nekateri«.

⁴⁾ Izv. belokranjski: »za-to« („zatu“ čita se v našega svedoka rokopisu). — Pis.

⁵⁾ V pesmih piše naš svedok povsod „da“; tu pa in dalje . . . samostalno pripovedujoč: „de“. Večina Belih Kranjcev govori s Hrvati in Srbi vred: da.

⁶⁾ V matici: . . . »kaku de lejpo znajo njih hčeri in sinovi . . . kolo igrati!“ —

V našem polju zlatna jablan,
 Daj Bog, daj Marija dobro leto,
 Daj nam ga Bog! ¹⁾
 Pod jablankom zlata miza,
 Okol' mize zlati stoli, ²⁾
 Na njih sedu Bog, Marija,
 Bog, Marija, sveti Petar,
 V rokah drži zlatno kloper, ³⁾
 Šitijo se vu jablanko,
 Doli padu tri jabuka:
 Prvo palo v naše selo,

Marija Boga rodila,
 Ke ga ⁸⁾ rodila, povila,
 Z belim ga »rubom«⁹⁾ pregrnja.
 Marija Boga rodila, ⁹⁾
 Ke ga rodila, povila,
 (V) pisano zibko polaga.
 Ke ga rodila, povila,
 S pisanim pasom prepasala,
 (S) svetim ga križem prekrižala ¹⁰⁾
 I mi ga deni na glavo,
 I mi ga nesu predeleč,
 Predeleč na goro visoko,
 Na gori raven široka,
 Na ravni drevce zeleno,

5.

Naše selo 'se veselo,
 Drugo palo v žitno polje,
 Žitno polje obrodilo,
 'Saka latka dva vaganka,
 Rastavica ⁴⁾ po kuplénik. ⁵⁾
 Tretje palo (v) vinske gore,
 Vinske gore obrodile,
 Stara trta tovor vina,
 Grebenica po lodrico,
 I prevezoc ⁶⁾ po vedrce. ⁷⁾

6.

Po (d) drevcem stoji zlatni stol,
 Na njega sedu (sic!) Marija,
 Sinka Jezusa zibljejo (sic!)
 Tutaj, nunaj, Jezus gospod,
 Jezus gospud, Marijin sin!
 Lipo to (stu*) zlato jabuko
 Jezusi v ruke dajejo.
 Rumeno sunce 'gori gre' (sic!)
 Gori ga zovu Marija
 Preblaženo sveto telo,
 Da bi nam bilo 'šafano'
 Usmilenoga Jezusa:
 Pojte simo, 'se lipe tičice'
 'Se tičice grlice,

¹⁾ Ta pripevek se ponavlja za vsako vrsto.

²⁾ „Okol' mize zlati stolci“ (na Vinici). „Slovan 1887; str. 379. „Stolec“ (Sessel, Stuhl) pravijo (mm.) s Hrvati in Srbi vred i Beli Kranjci okoli Metlike in v mestu, — a „Črni Kranjci“: „stol“, ki pa znači Hrvatom mizo (Tisch).

³⁾ Po predevku namesto: „kropel“.

⁴⁾ T. j. rázstavnica (= 3 ali 4 snopi skupaj, na Vinici. „Slovan“ 1887; str. 379). Po Murku: razstáva ali raztávka, aneinander gestellte Garben. Prim. tudi pri Murku in Cig. pod besedo: „Mandel(n)“ petnajst snopov itd.

⁵⁾ V Metliki popevajo pa „kresnice“: „Vsaki snopek po „kopljénik“, Rázstavnica tri, četiri. („Kres“ 1886; str. 352); a na Vinici: „Vsaki snopek po merico, Rázstavnica tri, četiri“. („Slovan“ ondu).

⁶⁾ Nm.: „prevezac“ (= prevezec); tako tudi malo dalje v „binkoštnem kolu bratoc“ nm.: bratac (= bratec). Dodajem, da piše naš svedok a, e in o jako točno.

⁷⁾ „Vsaka trta po vedarce“ čitamo v „Slovanu“ 1887; str. 379 v národní pesmi z Vinice. — Pis.

⁸⁾ „Kega“ (kot i besedo) napisal je naš svedok trikrat zapored namesto: „ké ga“; t. j. kjér (kdér) ga rodila, [tam ga] povila. „Tudi Metličanu je „ké“ kjé in kjér. Večina Belih Kr. rabi s Hrvati in Srbi vred v prašalno obliko sploh tudi za o ziralno.

⁹⁾ To se ponavlja za vsako 2. vrstico.

¹⁰⁾ V matici: . . . „križem prekrižem“. — Menda „lapsus calami“?

Koja bo znala ‚najlepšej‘ peti,
Ta bo Jezusa zibala.
Grlica znala ‚najlepšej‘ peti:
Tutaj, nunaj, Jezus gospod,
(Jezus gospod),¹⁾ Marijin sin.

Iše govoro Marija:
Ti boš z mano putovala;
Ti boš Jezusi pesterna
Marija Boga rodila,
Ker ga²⁾ rodila, povila.

Po našega drugega svedoka besedah popévali so — ali kakor od 5. vrste svojega rokopisa dalje, on rajši piše književno — »peli« so te dve (»dvej«) pesmi dečáki in dekleta o »veliki nôči«, kadar so ‚kolo igrali‘.

Povedati mi je tudi po pravíci, da njemu ne rabi nikdar beseda »dečáki«, nego samo beseda »fanti«, »fantji«, ali pa tudi navadna književna oblika tej tujki: »fantje«, pa tudi »fantja«, dasi mi piše vč. gosp. župnik Režek, da pravijo v njegovi župniji (kamor spada tudi Predgrad) sploh: »fant«, pl. »fanti« (a ne: »fantje«).

»Od kraja do konca ali »od konca do kraja (kakor ti je drago, o bo je je národno in pravilno) rabi on i za »deklice« — samo navadno književno lice: »dekleta«, ki mu ga nismo kratili, premda nam »deklice« bolj ugajajo od »deklet«, pa samo zato, ker so deklice po resnici in po slovnici vedno ‚ženskega‘ spola; »dekleta« pa — dasi tudi ‚ženske glave‘ — po slovenski slovnici nekakega »srednjega spola«, ki ga ni na vsem voljnem svetu. Zato ni čuda, da pravijo nekateri Slovenci namesto: lepo dekle in »lepa dekleta« — rajši po prirodnem spolu: »lepa deklé«, »lepe dekleta«. ³⁾

Pa poslušajmo rajši, kako so popevali v Predgradu v kolu ‚o binkoštih‘. (Začetek nam je že znan, ali nas pa vsaj spomina prve pesmi, zapisane v Trgu oziroma v Predgradu.)

7.

Zbiraj se, zbiraj, lipi zbor
'Seh lipih, mladih djevojak
I 'seh lipih junakov!

Prvo kolo djevojačko,
Drugo kolo 'se junačko,
Tretje kolo 'se snašinsko.

¹⁾ V matici izpuščeno. Prim. zgoraj . . . „Jezus gospud, Marijin sin.“

²⁾ Tu je tudi v matici napisano takó: ‚ker ga‘ (= kjér ga), a ne: ‚kega‘. Baš ta nedosledna pisava kaže pa (gledé na ‚kega‘ v prvih vrsticah te pesmi), da se ni v zadnji ne sme misliti na naš navadni ‚kér‘ (quia), niti na ‚kega‘ (4. skl.) iz ‚kí‘ (quem), pa ni na ‚kôga‘ (quum eum), dasi je ta ô (v ‚kô‘) po belokranjski govoriti bliže zamolklemu e nego glasu o. — Pis.

³⁾ Isto velja o besedi: ‚deklíč‘, ki je po slovnici celó moškega spola; a pokojna mati mi je tudi vedno govorila po prirodnem spolu: ‚lepa vrstna deklíč‘; ‚lepe vrstne deklíči . . . a ne lep deklíč‘, ‚lepi deklíči‘ itd. — Pa zakaj ne takó? — Zato, ker je priroda jačja od slovnice in od . . . ‚železne doslednosti‘. To sem izkusil tudi že . . . sam pri sebi. — Pis.

Gledala ga z Rima gospa!
 Ne glej¹⁾ kolo (sic!), rimsko gospa!
 Ja ne morem²⁾ od žalosti,
 Dje moj dragi druge ljubi.

— — — — —
 — — — — —

Drugo kupi zlat prstenac;
 Meni neče svinčenoga!
 Iše³⁾ brat bratcu (»bracu«) govori:
 Ženi ti mene, bratoc moj!
 »Jast« bi te ženil rad, prerad,
 Al' te nemam dobro ke,⁴⁾
 Ko te neču ko Ane,⁵⁾

A Anice doma ,nej'.
 Anica prošla prek morja
 Žlahtnega »g v a n t a« kupovat,
 'Se žlahtnega skerletnega.
 Iše brat bratu govori:
 Prodaj ti meni beli grad
 'Se iz drobnega kamenca,
 'Se iz žutega bisera,
 Kam⁶⁾ bi »ja« (k) gradu dohajal
 Od moj'ga grada do moj'ga⁷⁾
 Iše brat bratu govori:
 S toga ne more ništa bit'.

Okrepivši se s sladko vinsko kapljo, oglasili so se zopet (»spet«) dečaki takó: z uprav srbskim početkom, ki se nahaja v Vukovih knjigah: »Srps. n. pjesme« takó često. Povse pravilna je tudi národna mera prvih devetih ,desetercev' (trohajevo):

— u | — u | — u | — u | — u

»Mili Bože, čuda velikoga,⁸⁾
 Ke⁹⁾ izbije mali velikoga.

Takó se završuje zanimljivo poljansko kolo v Predgradu.

(Dalje prihodnjic.)

¹⁾, ²⁾ V matici: „ne glej“, „nemorem“ — po hrvatskem (in srbskem) „pravopisu“.

³⁾ Tudi Metličan veli „iše“ nm. „še“.

⁴⁾ Kje (kde). Prim. poprejšnjo opazko. „Pastrovići“ obično govore „ge“ mjesto dje Vuk: „Srps. n. pjes.“ I. (1841) str. 78. op. 45.

⁵⁾ To je: Ko te nečejo (druge) nego Ana (Anica). — Pis.

⁶⁾ „Kam“ tù = kamor.

⁷⁾ Pravilno bi bilo: „Od svoj'ga grada do svoj'ga.“

⁸⁾ Istotako pri Vuku u. pr. I. (1841); str. 470 v pesmi iz Risna. Menda samó po zmoti zapisal je naš svedok: „čude velikoga“.

⁹⁾ „Ke“ tù = kò.

Revež.

Obraz z 1—kega pogórja.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

dkar sem ga poznal, bil je revež! Če je še otročè v tanki srájčici boječè — kakor prepelica iz žita — prilezel na vás od očetove kočè, stoječè ónikraj vode v brégu, ne da bi z nami igral, pač pa, da bi zdaleč gledal, kako smo igrali drugi otročaji — nastal je takoj hrup in planili smo za njim, da je bliskoma